

Par pilnvarojumu pārstāvēt bērnu

Publicēts: 26.11.2020.

Bērnu un ģimenes lietu ministrijas rīcībā ir nonākusi informācija, ka vairākas Latvijas bāriņtiesas ir sastādījušas vai apstiprinājušas ilgtermiņa pilnvaras, ar kurām vecāki savu bērnu aprūpi, atsevišķos gadījumos arī aizgādības tiesības, ir nodevuši citām personām, visbiežāk - ārvalstīs dzīvojošām.

Ievērojot minēto, lūdzam bāriņtiesas rūpīgi izvērtēt sastādāmo pilnvaru tekstu, lai vislabākajā veidā nodrošinātu bērnu tiesību un interešu ievērošanu.

Saskaņā ar Latvijas Republikas Civillikuma (turpmāk - Civillikums) 177.panta pirmo un otro daļu līdz pilngadības sasniegšanai bērns ir vecāku aizgādībā. Aizgādība ir vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās.

Minētais pants skaidri nošķir aizgādības tiesību jēdzienu no aprūpes tiesību jēdziena. Aizgādības tiesības ietver:

1. tiesības un pienākumus rūpēties par bērnu un viņa mantu;
- 1.1. rūpes par bērnu nozīmē viņa aprūpi, uzraudzību un tiesības noteikt viņa dzīvesvietu;
2. tiesības un pienākumus pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās.

Savukārt aprūpes tiesības nozīmē vecāka tiesības un pienākumu bērnu uzturēt: t.i., ēdiena, apģērba, mājokļa un veselības aprūpes nodrošināšanu, bērna kopšanu un viņa izglītošanu un audzināšanu (garīgās un fiziskās attīstības nodrošināšana, pēc iespējas ievērojot viņa individualitāti, spējas un intereses un sagatavojot bērnu sabiedriski derīgam darbam). Secināms, ka aizgādības tiesības ir plašāks institūts un kā vienu no elementiem ietver sevī arī aprūpes tiesības.

Ievērojot minēto, būtiski ir konstatēt, kādā apjomā bērna vecāki var pilnvarot citas personas nodrošināt bērna likumisko pārstāvību personiskajās un mantiskajās attiecībās, nepārsniedzot aprūpes tiesību apjomu.

Nepieciešams ņemt vērā Administratīvā procesa likuma 21.pantā noteikto, ka tās fiziskās personas procesuālās tiesības, kura nav sasniegusi 18 gadu vecumu vai kura atzīta par rīcībnespējīgu, īsteno šīs personas likumiskais pārstāvis. Civillikuma 186.panta pirmā daļa paredz, ka vecāki kopīgi pārstāv bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās (koppārstāvība).

No minētā izriet, ka vecākam ir ne vien tiesības, bet arī pienākums pārstāvēt bērnu, respektīvi, nodrošināt ne vien aizgādības, bet arī aprūpes tiesību pilnīgu realizāciju. Tikai izņēmuma gadījumos vecāks var pilnvarot citu personu noteiktā apjomā pārstāvēt bērnu (realizēt aprūpi uz laiku). Precīzāk - gadījumos, kad pats vecāks objektīvu un attaisnojošu iemeslu dēļ nespēj pārstāvēt bērnu, viņam jā rūpējas par to, kas šajā laika posmā īsteno bērna aprūpi, kā arī nodrošinās bērna pārstāvību personiskajās attiecībās.

Turklāt jāņem vērā Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.panta pirmajā daļā noteiktais, ka par bērna ievietošanu citā ģimenē uz laiku, kas ilgāks par trim mēnešiem, vecāki vai aizbildnis nekavējoties paziņo šīs ģimenes dzīvesvietas bāriņtiesai.

Saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 38.panta pirmo daļu fiziskās personas pārstāvību noformē ar notariāli apliecinātu pilnvaru.

Civillikuma 2289.pantā noteikts, ka ar pilnvarojuma līgumu viena puse (pilnvarnieks, uzdevuma ņēmējs) uzņemas izpildīt otram

(pilnvaras devējam, pilnvarotājam, uzdevuma devējam) - zināmu uzdevumu, bet pilnvaras devējs apņemas pilnvarnieka rīcību atzīt sev par saistošu.

Ievērojot minēto, lai vecāki ārkārtas un nepieciešamajos gadījumos nodrošinātu savu bērnu aprūpi un likumisku pārstāvību, nepieciešams noformēt attiecīgu pilnvaru.

Minētajā pilnvarā jānorāda, ka vecāki (vai viens no vecākiem, ja pastāv viena vecāka aizgādība) pilnvaro kādu konkrētu personu, kuras aprūpē bērns tiks atstāts, piemēram, pārstāvēt bērnu valsts un pašvaldību, kā arī tiesu iestādēs, iesniegt un saņemt dokumentus, kas nepieciešami bērna interešu un tiesību nodrošināšanai u.c., norādot pilnvaras derīguma termiņu vai arī nosacījumus, kad pilnvara izbeidzas.

Jāņem vērā, ka vecākiem diezgan precīzi ir jāparedz tieši kādiem gadījumiem pilnvara būs nepieciešama, jo pilnvarai jābūt konkrētai un tādai, kas vislabākajā veidā nodrošina bērna tiesības un intereses. Nav pieļaujams, ka cita persona tiek pilnvarota pārstāvēt bērnu visās viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās, kā arī uzņemas pilnu atbildību par bērnu, jo tādējādi secināms, ka vecāks ar pilnvarojuma līgumu nodod citai personai savas aizgādības tiesības.

Aizgādība ir vecāku personiskas tiesības un pienākumi, ko nevar nodot citai personai, turklāt aizgādības tiesības var ierobežot tikai tiesa normatīvajos aktos noteiktajos gadījumos un kārtībā.

Apgalvojumu par to, ka ar attiecīgas pilnvaras palīdzību nav iespējams nodot vecāka aizgādības tiesības pastiprina Civillikuma 198.pants, kurā noteikts, ka aizgādība izbeidzas:

- 1) ar vecāku vai bērna nāvi;
- 2) kad pazudušais no vecākiem atzīts par mirušu;
- 3) kad bērnu adoptējusi trešā persona;
- 4) kad bērns sasniedzis pilngadību;
- 5) kad aizgādības tiesības vecākiem atņemtas ar tiesas spriedumu.

Minētais pants skaidri norāda, ka vecāka vienpusējs gribas izpauzums - darījums (pilnvaras izsniegšana) nevar būt par pamatu aizgādības nodošanai citai personai uz pilnvaras pamata. No minētā panta secināms, ka visi pamati aizgādības tiesību izbeigšanai ir no vecākiem neatkarīgi, vai arī tiesas sankcionēti.

Būtiski norādīt, ka katrā gadījumā, kad bāriņtiesas rīcībā nonāk jebkāda veida ziņas, ka vecāks ir pilnvarojis (vai vēlas pilnvarot) citu personu pārstāvēt bērnu, bāriņtiesai ir pienākums nekavējoties noskaidrot, vai vecāki ļaunprātīgi neizmanto savu prombūtni, tādējādi nenodrošinot bērna interešu un tiesību aizsardzību, respektīvi, aprūpes vai pat aizgādības tiesību realizēšanu. Ja bāriņtiesa konstatē, ka vecāku prombūtnes dēļ tiek apdraudēta bērna veselība vai dzīvība, tai jārikojas normatīvajos aktos noteiktā kārtībā, lai nodrošinātu bērna tiesību un interešu ievērošanu. Būtiski atcerēties, ka pilnvarā dotajam uzdevumam ir jābūt tādām, kas nav pretrunā ar likumu vai labiem tikumiem.

Vienlaikus jāatceras, ka vecāki ir atbildīgi par bērna tiesību un interešu aizsardzību visu laiku, kamēr vien viņiem netiek atņemtas aprūpes vai aizgādības tiesības, neskatoties uz pilnvaru izdošanu citām personām bērna pārstāvībai.

ANO 1989.gada Konvencijas par bērna tiesībām 18.pantā noteikts, ka vecāki vai attiecīgajos gadījumos likumīgie aizbildņi ir galvenās personas, kas atbildīgas par bērna audzināšanu un attīstību. Nodrošināt, lai vislabāk tiktu aizsargātas bērna intereses, ir svarīgākais viņu rūpju objekts.

Vienlaikus nepieciešams izvērtēt uz kādu laiku pilnvara tiek izsniegta, ja tā ir terminēta. Būtiski norādīt, ka pilnvaras termiņš nedrīkst būt nesamērīgi ilgs, kas var būt par pamatu bērna un vecāku atsvešinātībai, vai arī patiesu bērna un vecāku attiecību izveidošanai starp bērnu un pilnvaroto personu. Piemēram, 1980.gada 25.oktobra Konvencijas par starptautiskās bērnu

nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem 12.pantā noteikts, ja, uzsākot lietu, tās Līgumslēdzējas Puses, kurā atrodas bērns, tiesā vai administratīvajā iestādē ir pagājis mazāk nekā gads kopš nelikumīgās aizvešanas vai aizturēšanas datuma, iestādei, kurai lieta ir piekritīga, jādod rīkojums par bērna atgriešanos nekavējoties. Tiesai vai administratīvajai iestādei, pat ja lietas izskatīšana uzsākta pēc šī panta pirmajā daļā minētā viena gada termiņa beigām, jādod rīkojums par bērna atgriešanos, ja vien netiek pierādīts, ka bērns ir iedzīvojies jaunajā vidē. Secināms, ka gada termiņš tiek atzīts par pietiekamu, kurā bērns iedzīvojas jaunā vidē. Bāriņtiesai būtu jānodrošina ANO bērna tiesību komitejas 2006.gada 2.jūnija rekomendāciju Nr.CRC/C/LVA/CO/2 22.punktā noteiktais par bērna labāko interešu ievērošanu pieņemot lēmumus, kā arī jāizvērtē ilgtermiņa pilnvaru par bērna aprūpes un aizgādības tiesību nodošanu citām personām izsniegšanas atbilstība bērna interesēm.

<https://www.bti.gov.lv/lv/par-pilnvarojumu-parstavet-bernu>